

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในภาพรวมประเทศไทยได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากจากความร่วมมือด้านต่างๆของอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์จากการที่ภูมิภาคมีเสถียรภาพและสันติภาพอันเป็นผลจากการรอบความร่วมมือ ประเทศไทยกับอาเซียน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักลงทุนต่างชาติเดินทางเข้ามาลงทุนและท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ การที่ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนได้มากขึ้น และมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง รวมถึงการมีนักท่องเที่ยวจากประเทศสมาชิกอาเซียนเดินทางมายังประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการมีกรอบความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียน และการมีความร่วมมือทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน ประเด็นทางด้านวัฒนธรรมมีความสำคัญและ มีส่วนเชื่อมโยงกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ดังนั้นทุกประเทศสมาชิกจึงควรสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทและความสำคัญของวัฒนธรรมและกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในระดับต้นๆ ด้วยการริเริ่มต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวของประเทศสมาชิกอาเซียนในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีปรากฏในแผนงานด้านการท่องเที่ยวของอาเซียนระหว่างปี 2547-2553 ได้พยายามส่งเสริมให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวโดยการเปิดเสรีการค้าบริการ ด้านการท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้นการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวจะส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริมการพัฒนา ทักษะบุคลากรด้านการท่องเที่ยวด้วยความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนงานด้านการท่องเที่ยวส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาภูมิภาคอาเซียนเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวของภูมิภาคอาเซียนที่เดินทางไปมาระหว่างกัน

จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบน ของประเทศไทย และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยมีการค้นพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ ก่อนยุคสุวรรณภูมิ คำ เชียงแสน และ ล้านนา โดยสภาพภูมิศาสตร์จังหวัดอุดรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่สูงสลับซับซ้อน ซึ่งจะอยู่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่ในการทำเกษตรประมาณร้อยละ 26.70 ของพื้นที่ทั้งหมด นอกจากนี้ ยังประกอบอาชีพทางด้านปศุสัตว์ รวมทั้งมีการทำไร่ปลูกผลไม้ นานาชนิด โดยผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ ลำไย สับปะรดและทุเรียน และสถานที่สำคัญภายในจังหวัดนั้น มีทั้งแหล่งโบราณสถาน เช่น วัดพระแท่นศิลาอาสน์ วัดพระฝางสว่าง วัดพระยืนพุทธบาทยุคล วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง ซากเมืองโบราณสมัยอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านนา แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว อุทยานแห่งชาติคลองตรอน อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน วนอุทยานต้นสักใหญ่ และแหล่งท่องเที่ยวอีกมากมาย ทั้งน้ำตก เขื่อนสิริกิติ์ วัดพระพุทธรูปสำคัญของจังหวัด ซึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ยังมีประเพณีและวัฒนธรรมอื่นๆ อีก เช่น การละเล่นชะล๊อ ซอ ซึง จ้อย คำว ตามแบบวัฒนธรรมล้านนา และยังมีการละเล่นดนตรีไทยเดิมแบบภาคกลางที่ยังคงมีผู้

สืบต่อมาจากปัจจุบัน ทั้งภูมิปัญญาในการทำเครื่องดนตรีและการละเล่น เช่น ดนตรีม้งกละ (มีการละเล่นกันอยู่ในอำเภอพิชัย) และวงปี่พาทย์ ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและนาฏศิลป์พื้นบ้าน

เส้นทางหมายเลข 3A (R3A) เป็นเส้นทางสายไหมเชื่อมโยงระหว่าง จีน-ลาว-ไทย โดยเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2538 ภายใต้โครงการ "สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ" และเปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อปลายเดือนมีนาคม 2551 "เส้นทาง R3A หรือ คุณมัน กงลู" คือเส้นทางเชื่อมกรุงเทพฯสู่คุนหมิง ซึ่งมีต้นทางเริ่มจากเชียงของ ประเทศไทย-บ่อแก้ว-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น ของประเทศลาว-บ่อหาน-เชียงรุ่งหรือจิ่งหง ในแคว้นสิบสองปันนา นครคุนหมิงมณฑลยูนนาน ของประเทศจีน โดยมีระยะทางจากกรุงเทพฯถึงคุนหมิงรวมกว่า 1800 กิโลเมตรนอกจากนี้ ไทยและจีนจะร่วมมือกันก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 เชียงของ-ห้วยทราย โดยมีวงเงินก่อสร้างประมาณ 1,000 ล้านบาท คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2554 จากการที่รัฐบาลจีนมีแผนในการพัฒนามณฑลยูนนานให้เป็นเมืองเศรษฐกิจทางตอนใต้ของประเทศ โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยเฉพาะในกลุ่มความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของ 4 ประเทศ ได้แก่ ภาคเหนือของไทย ลาว พม่าและภาคใต้ของจีน (มณฑลยูนนาน) ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางการค้าภายในภูมิภาค โดยเฉพาะเมื่อจีนได้บรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ก็จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายมูลค่าทางการค้าระหว่างภูมิภาคที่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นการเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ เช่น การค้าขายข้ามประเทศ ธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นเส้นทางขนส่งที่นำจับตามองมากที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียอีกด้วยด้วยกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-Region: GMS) ถือเป็นความร่วมมือสำคัญในการเชื่อมโยงและพัฒนาเส้นทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคอินโดจีน ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานและกฎระเบียบต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor) ที่จะนำมาซึ่งประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้มหาศาลกับกลุ่มประเทศที่อยู่บนเส้นทาง R3Aแห่งนี้สำหรับการก่อสร้างถนนสายเศรษฐกิจ R3A เพื่อเชื่อมโยงการคมนาคมในกลุ่มประเทศอนุภาคลุ่มน้ำโขงนับเป็นโครงการบูรณาการเศรษฐกิจในระดับมหภาค ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว นับว่าเป็นโอกาสสูงมากที่ประเทศไทยจะมีช่องทาง โอกาสในการเปิดรับนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนตอนใต้ ที่จะเดินทางมาทางรถยนต์และทางเรือเพื่อมาท่องเที่ยวยังจังหวัดต่างๆทางภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากจำนวนประชากรของจีนนั้นมีจำนวนมากกว่า 1,400 ล้านคน นอกจากการเปิดถนนเส้น R3A แล้ว ประเทศจีนยังได้ลงทุนทำธุรกิจเม็กกะโปรเจกต์ต่างๆ มากมายบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ เช่น เอ็นเตอร์เทนเมนต์คอมเพล็กซ์ขนาดใหญ่ และนิคมอุตสาหกรรมได้รับผลประโยชน์โดยตรง ประเทศไทยถือว่าเป็นโอกาสทองในการเปิดช่องทางแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยว

จังหวัดแพร่ ชาวเหนือเรียกชื่อเมืองนี้ในภาษาถิ่นว่า เมืองแป้ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมต่อไปยังจังหวัดน่าน พะเยา เชียงราย ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ เราจึงเรียกได้ว่าเป็นเมืองที่เป็นประตูสู่ล้านนา ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนา ซึ่งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันและเป็นดินแดนที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาอย่างต่อเนื่องหลายพันปี ในพื้นที่หลายอำเภอของจังหวัดแพร่มีร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่บ้านต้าแป้น บ้านต้าเวียง ตำบลเวียงต้า อำเภอลอง ได้พบขวานหินกระเทาะ และขวานหินขัดหรือขวานหินมีบ่าที่ชาวบ้านเรียกว่า เสียมตุ่น นอกจากนั้นยังพบเครื่องมือโลหะที่ทำด้วยสำริด ที่

ชาวบ้านเรียกว่า ขวานฟ้าผ่า ในเขตอำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำยมมีร่องรอยหลักฐานของชุมชนโบราณเป็นคูเมือง และกำแพงในเกือบทุกอำเภอ ยุคการก่อตั้งชุมชนอาจจะเริ่มต้นโดยกลุ่มชาวลัวะหรือละว้า ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของไทย มานานหลายพันปี จากการสำรวจด้วยภาพถ่ายทางอากาศ รวมทั้งจากการศึกษาจากเอกสาร และคำบอกเล่ามีแหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่จังหวัดแพร่อยู่ 24 แห่ง คือ เมืองแพร่ วังมอญ วังธง เวียงตั้ง เมืองลองหรือเมืองสรอง เวียงเทพ ชุมชนโบราณใกล้วัดจันทร์ เวียงสันทราย เวียงทอง บ้านพระหลวง บ้านสูงเม่น บ้านเด่นชัย บ้านบ่อแก้ว เมืองลอง เวียงต้า เวียงเชียงขึ้น เมืองโกมลหลวง เมืองลัวะ เหล่าเวียงชุมชนโบราณแม่วัง เมืองตรอกสลอบ และชุมชนโบราณบ้านแม่บงเหนือ ดังนั้นเมืองแพร่จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโบราณที่น่าสนใจ

จังหวัดน่าน มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ยาวนาน มีชื่อเรียกในพงศาวดารว่า นันทบุรี เมืองน่านในอดีตเป็นนครรัฐเล็กๆ ก่อตัวขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในหุบเขาทางตะวันออกของภาคเหนือ และเป็นเมืองชายแดนแห่งล้านนาตะวันออกที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายรวมจากเทือกเขาสูงและมีป้อมปราการธรรมชาติที่บดบังเมืองน่านจากคนต่างถิ่นที่เรียกว่า เทือกเขาผีปันน้ำ และหลวงพระบาง จังหวัดน่านอาจไม่มีชื่อเสียงเป็นอันดับต้น ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยว แต่มีแหล่งท่องเที่ยวให้ผู้สนใจได้ท่องเที่ยวมากมายไม่รู้จบ ทั้งสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี แหล่งอารยธรรมโบราณ ส่วนโบราณสถานโดยเฉพาะวัดเก่าแก่มิให้เห็นแทบทุกอำเภอ ได้แก่ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดน่าน วัดภูมินทร์ หอคำ วัดหนองบัว วัดบุญยืน ซึ่งล้วนแต่มีอายุนับร้อย ๆ ปี มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามทั้งสิ้น สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความหลากหลาย เช่น เส้นทางชมธรรมชาติหุบบ้านมณีพฤกษ์ ในอำเภอทุ่งช้าง อุทยานแห่งชาติหลายแห่ง และเสาดินที่อำเภอนาน้อย บ่อเกลือโบราณในอำเภอบ่อเกลือ หรือการล่องแก่งน้ำว่าที่มีทัศนียภาพสวยงามตลอดเส้นทาง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่านสามารถท่องเที่ยวได้ทั่วทุกอำเภอ เช่น เครื่องมือหิน กลองสัมฤทธิ์ที่ใช้ประกอบพิธีศพสำหรับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าดินแดนแห่งนี้มีมนุษย์มาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีงานบุญประเพณีที่สำคัญ เช่น งานแข่งเรือ งานไหว้พระธาตุ ส่วนผู้ที่ชื่นชอบศิลปะการแสดงก็สามารถชมการแสดงนาฏศิลป์ทั้งดงาม รวมทั้งดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ดนตรีวงปี่จ๋ม จ้อยซอ ฟ้อนแง้น

ในปัจจุบันโปรแกรมการท่องเที่ยวจะเสนอแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือเป็นบางจังหวัดเท่านั้น อาทิ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน เป็นต้น และโปรแกรมการท่องเที่ยวมักเป็นแบบเชิงผสมมากกว่าเชิงเดียว หลังจากคัดเลือกและจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่แล้ว โปรแกรมการท่องเที่ยวก็ยังคงกระจุกอยู่ในภาคเหนือตอนบนเช่นเดิม แม้จะมีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวไปยังจังหวัดแพร่ น่าน และพะเยา และบางจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างแล้ว (อรพิน และคณะ, 2550)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน โดยการยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่และการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ น่าน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกมองข้าม ขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยการสำรวจ และคัดสรรเอกลักษณ์ และจุดเด่นของจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ น่าน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ (Brand image) ของการท่องเที่ยวให้เป็นจุดขายนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ได้แก่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเกษตร การท่องเที่ยวผจญภัย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันยุทธศาสตร์ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาดและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โครงการวิจัยนี้ได้บูรณาการผู้มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจเชิงท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ และน่าน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่มีการศึกษาผลิตภัณท์และองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวมีศักยภาพมากน้อยเพียงใด ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับองค์กรภาครัฐและเอกชน องค์กรท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและแผนการพัฒนาผลิตภัณท์ที่มีศักยภาพสูง และแผนปฏิบัติการที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการตลาดที่เหมาะสม อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายชุมชนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างงานสร้างอาชีพ และรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขของประชาชนจนสามารถตรึงคนในท้องถิ่นไว้ในพื้นที่ไม่ต้องอพยพแรงงาน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการว่างงานปัญหาสังคม อีกทั้งสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ และน่าน ให้อยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยา เกษตร ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และทรัพยากรท่องเที่ยว
2. ศึกษาอุปสงค์ของการท่องเที่ยว ได้แก่ พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ และน่าน
3. ศึกษาอุปทานความต้องการของทั้งฝ่ายลูกค้า ฝ่ายผู้ประกอบการ และฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้เกิดแนวทางความร่วมมือในการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงานต่างๆ
4. กำหนดภาพลักษณ์และพัฒนาารูปแบบเส้นทางและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง
5. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแผนปฏิบัติการด้านการตลาดของการท่องเที่ยวจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ น่าน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่การศึกษาทุกอำเภอในจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ และน่าน
2. เนื้อหาและขอบเขตศึกษาอุปทานการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและ กิจกรรมท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. การดำเนินงานวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

- การวิจัยด้านการทบทวนเอกสารเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

- การวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) ตลอดจนอภิปรายกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Group discussion)

4. การวิจัยเชิงปริมาณ มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กับบุคคลต่างๆ ดังนี้

- นักท่องเที่ยว และประชาชนโดยทั่วไปในจังหวัดอุดรดิตถ์ 200 คน
- นักท่องเที่ยว และประชาชนโดยทั่วไปในจังหวัดแพร่ 200 คน
- นักท่องเที่ยว และประชาชนโดยทั่วไปในจังหวัดน่าน 200 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ที่ปรากฏในจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ และน่าน
2. โปรแกรมเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ และน่าน
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ น่าน ในเขตภาคเหนือ
4. แผนปฏิบัติการด้านการตลาดและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์